MOMENTE DIN LETOPISEȚUL TIMPURILOR LUI EUGENIU COȘERIU

Ion MANOLI
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Abstract. *The specific achievements of the world-class linguist Eugeniu Coșeriu are so current, varied and profound that volens nolens, even after one hundred years of searching and perseverance, begins a new calendar page of recording and immortalizing everything that the scientist Coșeriu created in linguistics, philosophy, history. The research chapters of different triads such as language-language-speech, synchrony-diachrony-history, norm-normativism-history offer new ways of exploration. He found the key to integral linguistics, he turned dozens of hypotheses into axioms, giving this science dynamism and future.*

Keywords: *linguistic dynamism, linguistic center and periphery, hypothesis, normativism, languages.*

Prima dată am auzit în pronunție rusească numele lui Eugeniu Coșeriu – *Эудженн Косериу,* la Moscova, în toamna anului 1969. Conducătorul meu de teză – Vera Alexandrovna Pautînsky, m-a întrebat în timpul unei întrevederi dacă am luat cunoștință de un articol-cheie, un studiu „absolut revoluționar" (революционная современная статья), foarte mult citat de doctoranzii în filologie de la Institutul de Limbi și Literaturi Străine „Maurice Thorez" și nu numai Dânsa se referea la lucrarea fundamentală a lui Eugeniu Coșeriu *Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio linguistica* [1957], Universidad de la Republica, Facultad de Humanidades y Ciencias, Montevideo, 1958, care fusese tradusă în limba rusă din spaniolă de Я. А. Мельчук [М.: «Прогресс», 1963, вып. III]. (Косериу, 1963)

La răspunsul meu evaziv că nu cunoșteam nici numele și nici lucrarea, a urmat o povață mai mult cu iz părintesc, decât didactico-științific, că fără a cunoaște raportul dintre *sincronie* și *diacronie*, nu mă voi putea nici într-un fel să mă descurc în profunzime în subiectul de cercetare pe care î-l avem deja fixat – *problema neologismelor stilistice în literatura franceză a secolului XX.*

Tot în timpul doctoranturii, la începutul anilor '70 ai secolului XX, vestea « Косериу приезжает в Москву» (Coșeriu sosește la Moscova) s-a răspândit fulgerător. Și într-adevăr la Universitatea de Stat „M. V. Lomonosov" (МГУ), la invitația reputatului romanist Ruben Budagov, sosea „marele lingvist al tuturor timpurilor" (Mircea Borcilă), care avea să susțină o serie de prelegeri la facultatea de filologie a instituției nominalizate.

Eram într-un grup numeros de basarabeni care ne-am dus să-l vedem și să-l auzim „pe viu" pe Eugeniu Coșeriu, la întrebarea lui: „De unde veniți?" și în urma răspunsului nostru că venim de la Bălț(i), am primit pe loc o frumoasă și neuitată lecție de fonetică românească, cum este corect să se pronunțe toponimul *Bălți*, care provine de la pluralul „baltă - bălți" și de ce trebuie evitată orice schimonosire fie orală, ori scrisă a numelor de localități. Au urmat 3 prelegeri a câte 2-3 ore fiecare la care am asistat și care mi-au fost mai târziu de un ajutor incontestabil.

Au fost și au rămas ore universitare de neuitat: Eugeniu Coșeriu ne oferea un set de chei de lingvistică romanică și lingvistică generală. Vorbea cu rigoare și erudiție de invidiat: reperele ferme ale textelor sale erau Humboldt și Saussure, Hjelmslev și Martinet... Astăzi, la această cohortă de nume ilustre putem adăuga fără nici o umbră de reticență și numele basarabeanului, românului nostru – Eugeniu Coșeriu. Atunci, în acei ani depărtați ai '70 din secolul XX, noi, doctoranzii de atunci, înțelegem că audiam un filosof al lingvisticii contemporane, un lingvist al viitorului, un savant care nu permitea să judecăm despre viitorul lingvisticii într-un stil sumbru și pesimist. Chiar atunci Coșeriu atrăgea atenția că în lingvistică, la fel ca și în filosofie, numărul „școlilor de gândire veritabile este extrem de limitat". Era era structuralismului care triumfa mai pe toate continentele. Ne-a vorbit despre Louis Tesnière și despre elementele de sintaxă structurală cu atâta lux de amănunte, cu atâtea scheme și diagrame sofisticate că publicul rămăsese pur și simplu

uluit. Atunci, la una din acele ore de curs am aflat și despre studiile personale în domeniul structuralismului: ne-a prezentat secvențe din două ediții de care noi, basarabenii, nu auzisem încă: era vorba de *Para una semantica estructural* (1964) și despre *Introducction al estudio estructural del lexico* (1964). La o altă oră savantul ne-a vorbit despre premisele istorice ale lingvisticii moderne. Îmi aduc aminte că la ultima prelegere a vorbit despre creativitate și tehnică lingvistică și despre cele trei nivele ale limbajului. *Lecțiile lui Coșeriu de lingvistică generală* încă nu apăruse, dar din comunicările savantului se simțea o pregătire filologică fundamentală, o coerență conceptuală globală cu un nivel profund. *Lecțiile de lingvistică* vor apărea prima dată în limba italiană în 1973, urmate de ediții în alte limbi. Cartea s-a bucurat de un ecou internațional și doctoranzii de atunci care făceau rost de copii ale lucrărilor se socoteau cei mai fericiți.

Profităm de acest prilej cu adevărat oportun de a saluta pe această cale *Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu"* (CISL), ediția a XVI-a, prilejuit de Centenarul Coșeriu. Menționăm titlul bine gândit, plenar în felul său unicat: „*Limbă, creativitate, cultură – structuri de rezistență ale ființei umane*", care cuprinde în totalitate anvergura lingvistico-filosofică coșeriană. Anume asemenea colocvii, azi, când în lume pentru lingvistică „e tot mai puțin loc", se mai scrie, se mai rostesc și se mai imortalizează rânduri care vor deveni „texte de letopiseț", de istorie a lingvisticii secolelor XX-XXI. Câteodată îmi vine să cred că cei care au dreptul cu adevărat de „a se atinge de tot ce se numește lingvistica integrală coșeriană" sunt personalități aparte cu viziuni explicite, enciclopedice la acest capitol. Printre ei ar fi Mircea Borcilă, Cristinel Munteanu, Nicolae Saramandu, Ioan S. Cârâc, Stelian Dumistrăcel, Eugenia Bojoga... Pe de altă parte admitem că și râurile mici pot fi de folos pentru fluviile mari.

Există o filă aparte din letopisețul Coșeriu – pe care a remarcat-o plenar lingvistul Cristinel Munteanu în lucrarea sa *Lingvistica integrală coșeriană* – Eugeniu Coșeriu în interviuri, în dialog cu lingviști, filosofi, critici literari. Este un capitol aparte încă neexplorat de cercetători. De exemplu despre filosofia limbajului, despre forța limbajului, despre limbajele specializate aflăm din lucrările fundamentale ale omagiatului, dar cercetările nu vor fi exhaustive dacă eventual am evita ori cumva am ignora judecățile de valoare ale lui Coșeriu pe care le găsim și în dialoguri-interviuri. Doctrina lingvistică a lui Coșeriu devine totalmente integrală grație și interviurilor în care descoperim fapte și lucruri inedite, neelucidate în lucrările propriu-zise.

Au trecut anii, în lume s-a produs cel mai mare cutremur de ordin politic, social, economic: se prăbușise imperiul U.R.S.S.-ului și după ani și ani, în 1998, l-am reîntâlnit pe Eugeniu Coșeriu la Universitatea bălțeană „Alecu Russo", unde aveam să pronunț un *Laudatio*, zicând printre altele:

„Azi fericirea a venit și la Bălți, la universitatea noastră: a sosit Ambasadorul Extraordinar și Plenipotențiar al Limbii Române de pe toate meridianele globului: Eugen Coșeriu. El este în urbea noastră, în orașul tinereții sale, în lăcașul care-l așteaptă de ani și ani ..." (Manoli, 2008:9)

Nu sânt sigur dacă stilistica de atunci al acelui Laudatio-Enkomion ar mai conveni azi de a fi folosit, dar sunt ferm convins că și azi aș aminti despre istoricul Coșeriu, despre Coșeriu ca cel mai mare istoric savant al Basarabiei de care el n-a uitat niciodată – Cel mai profund cunoscător al tragediilor prin care i-a fost dat să treacă acestui ținut românesc din totdeauna. Iar la capitolul lingvistică aș insista mai ferm să facă un dicționar aparte ale definițiilor referitoare la limbaj – definiții care aparțin în exclusivitate numai și numai lui, care cuprind în totalitatea lor toate forțele radioactive ale Cuvântului. Lingvistica pentru Coșeriu n-a fost pur și simplu o știință umanistă de ieri. El i-a dat și a reformulat dreptul de a fi viabilă în secole.

Pentru mine cât și pentru mulți lingviști, distincția între *semantică* și *semasiologie* pe care ne-a lăsat-o Coșeriu este viabilă pentru multe decenii înainte. Nu vom vorbi detaliat despre această distincție epocală, dar vom reaminti viziunea coșeriană a acestor termeni. „Vom numi *semantică* întreaga disciplină a științei sensurilor lexicale, care poate fi sau de orientare descriptivo-sincronică (analitică), sau de orientare istorico-diacronică.

Prin *semasiologie* înțelegem doar o subdisciplină cu o arie limitată de aplicație: *semasiologia* ia ca punct de plecare cuvântul *signifiant* și cercetează conținuturile (sensurile) asociate acesteia în multiplicitatea și schimbarea lor..." (Coșeriu, 2016:21). Aceste definiții azi au devenit cristomatice

și ele ne confirmă axiomatic că studierea tradițională a sensului de ieri (arhaism), ori a sensului de azi (neologism), indiferent că era numită semantică ori semasiologie, avea și are ca punct de interes schimbările de sens, adică tocmai semantica coșeriană istorico-diacronică. Printre realizările de excepție de pe terenul semanticii descriptive trebuie socotită și practica lexicografică în măsura în care aceasta privește dicționarele organizate pe concepte despre care noi am vorbit în 2015 (Manoli, 2008).

Fiind un explorator ale forței limbajului în plan lingvistic *stricto modo*, el nu a uitat să excelеze și în literatură. Dacă nu ar fi scris nimic mai mult în poetică, în palmaresul aprecierilor găsim cele mai diverse gânduri-sentințe, care în ansamblul lor pot deveni un letopiseț al personalității omagiate. Aducem aici doar o singură apreciere: „Nimeni nu poate spune ce căi va urma lingvistica în viitor. Dar putem afirma deja, fără exagerare, că teoria lingvistică a lui Eugeniu Coșeriu nu va fi mai puțin importantă pentru lingvistica „poststructuralistă" decât au fost ideile lui Ferdinand de Saussure pentru structuralismul lingvistic" (Munteanu, 2012).

Înțelegem bine cu toții, și cei mari și cei mici, și cei mai în vârstă, și cei din „garda tânără", că acțiunile omagiale consacrate acestui nume de rezonanță și de glorie vor urma după fiecare dată rotundă ori mai puțin rotundă, dar restanța – restanțele vor rămâne până în acel moment când după lumea lingvistică a Chinei, Japoniei, Germaniei etc., îi vom edita și noi *Opera Integrală* a titanului din Mihălienii Basarabiei. Azi, Eugeniu Coșeriu este cunoscut, studiat, admirat, citat, acceptat în toată lumea. E tradus în multe limbi ale lumii, iar savantul absentează încă pe rafturile bibliotecilor din regiunea noastră. E greu să găsești explicații pentru asemenea indiferență. Și ca să termin aceste rânduri de omagiere și de venerație fără umbră de fard, îmi voi exprima speranța că „irealul" din noi va deveni realitate, ca imposibilul tot din noi va deveni posibil și că la o eventuală omagiere de 105-110 ani de la nașterea lingvistului secolului XX și XXI, vom cita din *Opera integrală*, volumul dedicat limbajului-limbajelor. Și atunci „letopisețul timpurilor lui Eugeniu Coșeriu" va avea și el caracter exhaustiv (Gribincea, 2021; Manoli, 2015; Munteanu, 2012).

Bibliografie:

COȘERIU, Eugeniu, 2000, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugeniu Bojoga. Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, Editura Arc, Chișinău.

COȘERIU, Eugeniu, 2016, *Geckeler Horst. Orientări în semantica structurală*. Traducere din limba engleză, notă preliminară, comentarii și postfață de Cristinel Munteanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași.

GRIBINCEA, Vasile, 2021, *Forța limbajului în proza lui Eugeniu Coșeriu*. Eseu, in *Contrafort*, Revistă de literatură și dialog intelectual nr. 3, Chișinău, p. 21-22.

MANOLI, Ion, 2008, *Laudatio cu prilejul conferirii titlului de DOCTOR HONORIS CAUSA Dlui Profesor Eugen Coșeriu (Bălți, 1998)*, in *Deținători ai titlului de Doctor Honoris Causa*, Universitatea de Stat „Alecu Russo", Bălți, p. 9-12.

MANOLI, Ion, 2015, *Anvergura viziunii lexicografice a lingvistului Eugeniu Coșeriu*, in Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugeniu Coșeriu", ediția a XIII-a. *Dinamica limbilor și literaturilor în epoca globalizării*. Demiurg, Iași, p. 153-160.

MUNTEANU, Cristinel, 2012, *Lingvistica integrală coșeriană. Teorie. Aplicații și Interviuri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași.

КОСЕРИУ, Эуджен, 1963, *Синхрония, диахрония и история*, в сборнике *Новое в лингвистике*, выпуск 3, Москва.